

NEMIS TILINI O'QITISH METODLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Samiyeva Shaxnoza Sadullayevna

*Buxoro viloyati Vobkent tumani 1-son kasb-hunar
maktabi nemis tili fani o'qituvchisi*

Annotation: *this article provides information on methods of teaching the German language and their importance.*

Keywords: *foreign language, phonetic, lexical, grammatical features, multilingualism (polyglot), synonymy criterion, linguistic (indifferent) or narrow, speech.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nemis tilini o'qitish metodlari va ularning ahamiyati haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *chet tili, fonetik, leksik, grammatik xususiyatlar, ko'p tillilik (poliglot), sinonimiya mezon, lingvistik (beparq) yoki tor, nutq.*

Hozirgi zamonda ma'lum bir chet tilini bilish katta ahamiyatga ega bo'lib, uni o'rganish usullari turlichadir. Yosh avlod ta'lim tarbiyasi eng ustuvor vazifalardan biri sifatida katta e'tibor qaratib kelingan masalalardan biridir. Kelajak avlod har tomonlama barkamol tarbiyalanishi, har sohada yetuk mutaxassis bo'lishi uchun chet tillarini mukammal o'rgatishimiz, dunyoqarashini kengaytirishimiz lozim. Xorijiy tillarni o'qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o'quvchining nutqiy faoliyati kommunikativ kompetensiyani har tomonlama rivojlantirishga asos bo'la oladi. Ma'lumki, kommunikativ kompetensiya — ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida hamda birorta xorijiy tilda o'zaro muloqotga kirisha olishni, muloqotda muomala madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi.

Hech kimga sir emaski, mamlakatimiz o'quvchilarining ko'pchiligida chet tillari orasida ingliz tilini o'rganishga bo'lgan e'tibor kuchli. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, nemis tilini o'rganayotgan to'rt kishidan uchasi ingliz tilini birinchi xorijiy til sifatida o'rgangan va olingan tajriba, bilim, ko'nikmadan foydalangan holda ikkinchi chet tiliga o'tilishi va uni o'rganishni osonlashtirishi mumkin. Aynan shunday holatlar maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiya olgan o'quvchilarning maktab yoshiga yetib, maktabga qabul qilinganlarida yuz beradi. Bunday hollarda ingliz tilini ma'lum darajada o'rganib kelgan o'quvchilarni nemis tili darslariga qiziqtirish uchun ma'lum bir prinsiplarga e'tibor berish lozim.

Bugungi zamonaviy tilshunoslikning ajralmas muhim bo'limlaridan hisoblanadigan va ko'pchilik olimlarning qiziqishini borgan sari ko'proq o'ziga jalb qilib borayotgan sinonimiya sohasi tinimsiz rivojlanishda. Tabiiyki manashu sohaga qiziqib, ayni shu sohada ilmiy muvaffaqiyati bevosita chet tillarini yaxshi bilish bilan bir qatorda, tarjima, tarjima nazariyasi va ular bilan bog'liq bo'lgan, o'z yichimini topgan va topmagan muammolarga bog'liq hisoblanadi. Bundan tashqari bu borada taqqoslanayotgan ikki til millati, ya'ni nemis va millatlarining yashash sharoiti, aholisining rivojlanish darajasi, an'analaridan ham xabardor bo'lishni hamda ularning tub mazmun - mohiyatini anglash, his qilish va idrok eta olish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugunga kelib tarjimaning roli borgan sari ortib borayotgani va bir tildan boshqa tilga she'rlar, prozaik asarlar, publitsistik hamda ilmiy matnlar, ish qog'ozlari va siyosiy hujjatlar, gazeta axborotlari, notiqalar munozaralar, kinofilmlar qilinayotganini aytib o'tish o'rinlidir. Maktabda o'qish uchun ikkinchi til sifatida nemis tilini tanlash xorijiy til tasodifiy emas Germaniya va Nemis o'rtasidagi tijorat va kasbiy hayotdagi hamkorlikning kuchayishi, shaxsiy harakatchanlikning oshishi, nemis madaniyati bilan aloqalarning kengayishi, o'quvchilar va o'qituvchilar bilan almashish imkoniyati bilan izohlanadi. Ma'lumki, nemis tili grammatikasi boshqa nemis tillari grammatikasiga qaraganda ancha murakkab, shuning uchun murakkab

grammatik mavzular oldindan tushuntirilishi kerak. Bir o'quvchiga mavzuni tushunish uchun besh soat, yana 10 soat kerak bo'ladi. Masalan, boshlang'ich bosqichda "Ismlarning ko'pligi" mavzusini o'rganish rejalashtirilmagan, lekin o'qituvchi o'quvchilarni ta'limning barcha beshta usuli bilan iloji boricha tezroq tanishtirishi kerak. Metodologik paradokslardan birida: "Chet tilini o'rganish oldinga siljishdan ko'ra vaqtni belgilashga o'xshaydi", deb bejiz aytilmagan. Va endi, bu grammatik mavzuni umumlashtirish va tizimlashtirish zarur bo'lganda, u bilan hech qanday muammo bo'lmaydi. O'quvchilar yetarlicha "joyida qoqildilar" va endi oldinga siljish kafolatlangan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, tilni o'rgatishdagi muvaffaqiyatning atigi 15 foizi o'qituvchiga, 50 foizi - o'quvchilarning qobiliyatlari va harakatlariga bog'liq. Qolgan 35% qiziqishga asoslangan motivatsiyaga bog'liq. Yangi tilga bo'lgan qiziqishning murakkab grammatik paradigmalarda tizimida erib ketishiga yo'l qo'ymaslik o'qituvchining qo'lida.

Mazkur maqolada so'z yuritilayotgan nemis tili Germaniya, Avstriya, SHveysariya, Lyuksemburg, Lixtenshteyn kabi davlatlarda davlat tili hisoblanadi. Bundan tashqari dunyoning boshqa mamlakatlarida ham nemis millatiga mansub kishilar istiqomat qiladilar. Nemis tili hind-yevropa tillari oilasining german tillari guruhiga kiradi. U o'ziga xos xususiyatlari bilan o'zbek tilidan keskin farq qiladi. Shu sababli nemis tilining fonetik, leksik, grammatik xususiyatlarini o'zbek tilining fonetik, leksik va grammatik xususiyatlari bilan taqqoslashga, hech bo'lmaganda nemis tilini qisqacha ta'riflab o'tishga to'g'ri keladi. Shuning uchun ham nemis tilini o'qitishda o'qituvchidan har ikkala tilni har jihatdan yaxshi bilish talab qilinadi. Bundan tashqari, o'qituvchi nemis tilining namunali talaffuzini ham yaxshi o'zlashtirgan bo'lishi bilan birga talaffuz normalarining hozirgi zamon nemis adabiy tili rivojlanishi darajasidagi o'zgarishlaridan ham xabardor bo'lishi kerak.

Nemis tilining boshqa german tillariga yaqinligini, eng avvalo, turli tillardagi so'zlarning fonetik va leksik jixatdan bir-birlariga qisman o'xshashligida ko'rish mumkin.

Tillarning keng doirada qiyoslanishi orqali o'qituvchi nemis tili o'qitishda talabalarni ikki tillilik doirasida ko'p tillilik (poliglot) doirasiga olib chiqadi. Nemis tilini o'qitish talabalarning ona tilisi bo'lgan o'zbek tilining fonologik, morfologik, sintaktik va leksik tizimini ilmiy o'rganilishini hamda asosiy tipologik xususiyatlarini ochib berishni taqozo qiladi, shuning uchun ham o'rganilayotgan nemis tilining o'zbek tili bilan taqqoslab o'rganilishi, ularning ayrim til birliklarini tipologik ta'riflash maqsadga muvofiqdir.

Nemis tilini o'rganayotgan chet ellik uchun dastlab 2000 ga yaqin so'zni bilish kifoya. Buning uchun biz avvalo nemis tilini fonetikasini bilib olishimiz va sinonimlarni ishlata olishimiz kerak boladi.

Sinonimlar - bir xil ma'noni anglatuvchi, lekin lug'aviy ma'no va nutqda qo'llanishi jihatidan bir-biridan farq qiluvchi bir xil bo'lakdagi so'zlardir. Tildagi sinonimlar tizimli xarakterga ega bo'lgan so'z va iboralar turkumini tashkil qiladi.

Tilshunoslik adabiyotida sinonimiya o'rnatishga yagona yondashuv bo'lmaganidek, sinonimlarning ham umumiy qabul qilingan ta'rifi mavjud emas. Yuqorida aytib o'tilganidek, sinonimlar bir xil ma'noli, o'xshash ma'noli so'zlar, bir xil tushunchani yoki bir-biriga juda yaqin bo'lgan tushunchalarni bildiruvchi so'zlar, bir yoki juda yaqin mavzu-mantiqiy mazmunga ega bo'lgan so'zlar, o'xshash so'zlar deb ataladi.

Ko'rsatilgandek, mos kelishik sinonimiya mezoni deb ataladi. Ammo bir qator so'zlar uchun moslik mos keladi, lekin ular bir-biri bilan sinonimik munosabatga kirmaydi: masalan, schlucken - trinken, schlucken - essen kabi. , va hokazo tan olingan sinonimlarning mosligi mos kelmaydi. Qiyoslang: ganz - völlig: völlige (ganze emas) Genesung, lekin die ganze (völlige emas) Zeit, etwas ganz (völlig emas) anderes va boshqalar. Tilshunoslar bir xil kontekstda yoki ma'nosi

yaqin bo'lgan kontekstlarda, almashtirish natijasida bayonotning ma'nosida sezilarli o'zgarishlarni sezmasdan, "almashtirish" kabi mezon bilan juda mashhurdir. Biroq, u yetarlicha ob'ektiv emas. Shubhasiz, birinchi navbatda, biz qanday kontekst - keng, lingvistik (befarq) yoki tor, nutq (vaziyatli, befarq emas) haqida gapirayotganini aniqlab olish kerak bo'ladi.

Agar biz lingvistik adabiyotni sinonimlar o'rtasida qanday turdagi semantik farqlar ko'rinishi nuqtai nazaridan tahlil qilsak, ko'pchilik tadqiqotchilar sinonimlarning ma'no ohanglari bo'yicha farqlanishini umumiy ko'rsatish bilan cheklanishini aytishga to'g'ri keladi. Bu borada R. A. Budagovning "Sinonimlarda eng muhim narsa turli xil ma'no tuslarini ifodalash

Shunday qilib, K. V. Arxangelskaya sinonimlar o'rtasida miqdoriy-sifat munosabatlarining mavjudligini ko'radi .V. N.Tsyganova , rus tilidagi fe'llarni tahlil qilib, sinonimlarni ma'no soyalari bo'yicha ajratib turadigan xususiyatlarni, masalan, harakatning intensivlik darajasi (qichqiriq - qichqiriq, sevgi - sajda qilish, yugurish - shoshilish), maqsadlilikning yo'qligi yoki mavjudligi kabi xususiyatlarni ta'kidlaydi. harakat (oling - o'zingizni toping, toping - toping, moyil - egilib). dir", deb yozgan, lekin ma'no soyasi deganda nimani anglatishini ochib bermagan ta'kidlashi juda xosdir. Ba'zi asarlarda turli guruhlar yoki har qanday alohida kategoriya bilan sinonim bo'lgan individual o'ziga xos semantik farqlar bo'yicha sharhlar mavjud.

Nemis tilining ko'p sonli sinonimlaridan foydalanish tahlili sinonimik qatordagi so'zlarning semantik farqlarini tavsiflashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan quyidagi asosiy xususiyatlarni ajratib ko'rsatishga asos beradi:

1. Daraja. Bu yerda harakatning ifodalangan xususiyati, sifati yoki intensivligining ortish darajasini nazarda tutamiz, masalan:

- Befürchtung-Angst-Entsetzen
- gut-ausgezeichnet

- schwerhörig-taub-stocktaub
- werfen-schleudern
- zuhören - horchen
- laufen-rennen

2. Xarakter (harakat, jarayon va boshqalar). Bular bajarilishning davomiyligi, tezligi, muntazamligi, ehtiyotsizligi yoki puxtaligi va boshqalar, masalan:

- aufmachen – aufsperrern
- anfangen-ausbrechen
- gehen-schreiten
- schauen-betrachten

Ayrim sinonimlar bir vaqtda bir nechta xususiyatga ega. Shunday qilib, masalan, verlieren - einbüßen – sich (D) verscherzen ixtisoslashuv uchun tayinlangan, garchi verscherzen seriyaning boshqa a'zolaridan farq qiladi, chunki u samaradorlikni ifodalaydi, chunki bu kimdir yo'qotganligini, biror narsani butunlay, abadiy yo'qotganligini anglatadi.

Keltirilgan misollarda faqat muhim gap bo'laklari sinonim sifatida namoyon bo'ladi, lekin bu xizmat so'zlari va kesimlar sinonimik munosabatga kirisha olmaydi, degani emas. Biroq, ular nisbatan kam sonli va ko'pincha to'liq sinonim sifatida ishlaydi. Sinonimlar bilan ishlab ularni tarjima qilish ko'proq vaqt talab qilishi mumkin.

Umuman olganda nemis tilidagi sinonimlarni ko'rib chiqadigan bo'lsak, biz yuqorida aytib o'tganimizdek, nemis tilida so'zlar ko'p, xususan sinonimlari ham. Shuning uchun ham hozirgi kunda ularni tarjima qilish muammolari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun ham biz ushbi yo'nalishni organmoqchi bo'lsak avvalo, nemis tilining fonetikasidan boshlashimiz muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. K.V. Arxangelskaya. Ravnosnachnye sinonimy nemetskogo yazyka. – Uchyonnye zapiski/ Mosk. gos. ped. in-tut. in. yaz. im. M. Toreza, 1958, t. 16.
2. YU. D. Apresyan. Problema sinonima. Voprosy yazykozvaniya.
3. L.R. Zinder, T.V. Stroeva. Posobie po teoreticheskoy grammatike i leksikologii nemetskogo yazyka. M., 1962
4. Ikkinchi chet tilini o'qitish kontseptsiyasi (ingliz tiliga asoslangan nemis tili). - Tver, sarlavha, 2001 yil.